

QADRIYATLAR - MILLATNING BITMAS-TUGANMAS BOYLIGI

Davlatmurodova Farangiz Shavkat qizi

Termiz davlat universiteti Pedagogika va Ijtimoiy ish fakulteti

Kutubxona va axborot faoliyati yoʻnalishi talabasi

Аннотация

Ushbu maqolada milliy qadriyatlarning jamiyat taraqqiyotidagi oʻrni va ahamiyati tahlil qilinadi. Muallif qadriyatlarni milliy oʻzlikni saqlash va rivojlantirishning asosiy omili sifatida baholaydi. Maqolada qadriyatlarning tarixiy ildizlari va ularning zamonaviy transformatsiyasi oʻrganilgan. Qadriyatlarning bitmas-tuganmas boylik ekanligi ularning avloddan avlodga oʻtishi va moslashuvchanligi bilan izohlanadi. Xulosa qilib aytganda, milliy qadriyatlarni asrab-avaylash har bir fuqaroning burchidir.

Kalit soʻzlar: milliy qadriyatlar, oʻzlikni anglash, maʼnaviy meros, ijtimoiy taraqqiyot, anʼanalar.

Аннотация

This article analyzes the role and significance of national values in the development of society. The author evaluates values as a key factor in preserving and developing national identity. The historical roots of values and their modern transformation are examined in the paper. The inexhaustible nature of values as a wealth is explained by their intergenerational transmission and adaptability. In conclusion, protecting national values is the duty of every citizen.

Keywords: national values, self-awareness, spiritual heritage, social progress, traditions.

Аннотация

В данной статье анализируется роль и значение национальных ценностей в развитии общества. Автор оценивает ценности как ключевой фактор сохранения и развития национальной идентичности. В статье исследуются исторические корни ценностей и их современная трансформация. Неисчерпаемость ценностей как богатства объясняется их передачей из поколения в поколение и адаптивностью. В заключение отмечается, что оберегать национальные ценности - долг каждого гражданина.

Ключевые слова: национальные ценности, самосознание, духовное наследие, общественный прогресс, традиции.

Kirish

Millatning taraqqiyoti faqat iqtisodiy yoki texnologik omillargina emas, balki uning ma'naviy boyligi bilan ham belgilanadi. Qadriyatlar - bu xalqning asrlar davomida to'plagan hayotiy tajribasi, dunyoqarashi va axloqiy me'yorlarining yig'indisidir. Ular millatning o'zligini saqlash, madaniyatimizni kelgusi avlodlarga yetkazish vositasi hisoblanadi. Bitmas-tuganmas boyluk deyilishining sababi shundaki, qadriyatlar iste'mol qilinmaydi, aksincha, ulardan foydalanish bilan ular yanada boyib boradi. Tarix davomida turli bosqinlar, ijtimoiy qatag'onlar va globallashuv jarayonlariga qaramay, qadriyatlar millatning hayotiyligini ta'minlab kelgan. Shu sababli, ushbu maqolada qadriyatlarning jamiyat hayotidagi o'rni va ularni saqlashning dolzarb masalalari yoritiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi

Adabiyotlar tahlili. Milliy qadriyatlar masalasiga bag'ishlangan ilmiy adabiyotlar turlicha yondashuvlar bilan ajralib turadi. Birinchi guruh tadqiqotlarda qadriyatlar etnografik va folkloristik nuqtai nazardan o'rganilgan. Jumladan, o'zbek xalq og'zaki ijodi, urf-odatlar va marosimlar to'plamlari (Masalan, "O'zbek xalq maqollari" va "O'zbek marosim folklori") qadriyatlarning amaliy ifodasini ko'rsatib beradi. Ikkinchi guruh - falsafiy va sotsiologik yondashuvlar bo'lib, unda qadriyatlar dunyoqarash, axloq va huquq tizimi bilan bog'liq holda tahlil qilinadi. Bu borada Qahhorova (2018) qadriyatlarni shaxs ijtimoiylashuvining asosi sifatida talqin qilsa, Karimov (2020) ularni milliy g'urur va vatanparvarlik bilan chambarchas bog'laydi. Uchinchi guruh tadqiqotlar globallashuv sharoitida milliy qadriyatlarning eroziyasi va uni saqlash strategiyalariga bag'ishlangan. Mirziyoyev (2019) o'z asarida yoshlarni ma'naviy tarbiyalashda milliy qadriyatlarning o'rnini alohida ta'kidlab, ularning zamon talabiga mos ravishda yangilanishi zarurligini uqtiradi. To'xtayev (2021) esa raqamli muhitda qadriyatlarning transformatsiyasini o'rganib, internet va ijtimoiy tarmoqlarning an'anaviy qadriyatlarga ta'sirini tahlil qiladi. Shuningdek, qiyosiy tahlillarda o'zbek milliy qadriyatlari boshqa turkiy va sharq xalqlari qadriyatlari bilan solishtirilgan. Rahmonov (2017) qozoq, qirg'iz va o'zbek qadriyatlarini qiyoslab, ularning umumiy ildizlari va farqli jihatlarini ochib beradi. Ayrim mualliflar qadriyatlarni iqtisodiy rivojlanish va inson kapitali bilan bog'liq holda tahlil qilsa (Abdurahmonov, 2016), boshqalari siyosiy va huquqiy kontekstda (Yusupov, 2019) o'rganadi. Zamonaviy adabiyotlarda raqamli transformatsiya va

yoshlarning qadriyatlar tizimiga ta'siri alohida o'rin tutadi. Shu bilan birga, hozirgi kunda qadriyatlarning "bitmas-tuganmas boylik" sifatidagi xususiyati yetarlicha falsafiy-sotsiologik jihatdan chuqur yoritilmagan. Bu maqola aynan shu bo'shliqni to'ldirishga qaratiladi. Tadqiqotda umumilmiy va xususiy metodlar uyg'unligi qo'llanilgan. Birinchidan, tarixiy metod orqali qadriyatlarning shakllanish bosqichlari, ulardagi o'zgarishlar va uzviylik tahlil qilindi. Buning uchun XIV asrdan hozirgi kungacha bo'lgan manbalar - Mahmud Qoshg'ariyning "Devonu lug'otit turk", Alisher Navoiy asarlari, jadidchilik va sovet davri hujjatlari, mustaqillik yillaridagi huquqiy aktlar o'rganildi. Ikkinchidan, sotsiologik so'rov (n=150 respondent, Toshkent, Samarqand va Qoraqalpog'iston viloyatlaridan) o'tkazilib, yoshlarning (18-30 yosh) milliy qadriyatlarga munosabati o'rganildi. So'rovda 10 ta ochiq va yopiq savol bo'lib, ular qadriyatlarni bilish, ularga amal qilish va ularni kelajak avlodga yetkazishga tayyorlikni aniqlashga qaratilgan. Uchinchidan, qiyosiy tahlil yordamida o'zbek qadriyatlari qozoq, qirg'iz va tojik qadriyatlari bilan solishtirildi. Solishtirish mezonlari sifatida mehmondo'stlik, oqsoqollarni hurmat qilish, oilaviy qadriyatlar va bayram an'analari tanlab olindi. To'rtinchidan, kontent-tahlil usuli yordamida O'zbekistonning 2017-2025 yillarga mo'ljallangan beshta normativ-huquqiy hujjati (masalan, "Yoshlarga oid davlat siyosati konsepsiyasi", "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar konsepsiyasi") tahlil qilindi. Beshinchidan, ekspert intervyusi (5 nafar yetakchi sotsiolog va falsafa fanlari doktori bilan) o'tkazilib, qadriyatlarning bugungi kundagi dolzarb muammolari aniqlashtirildi. Olingan ma'lumotlar statistik qayta ishlanib, sifatli tahlil qilindi. Qadriyat - voqelikdagi muayyan hodisalarning umuminsoniy, ijtimoiy-axloqiy, madaniy-ma'naviy ahamiyatini ko'rsatish uchun qo'llanadigan tushuncha. Inson va insoniyat uchun ahamiyatli bo'lgan barcha narsalar, masalan, erkinlik, tinchlik, adolat, ijtimoiy tenglik, ma'rifat, haqiqat, yaxshilik, go'zallik, moddiy va ma'naviy boyliklar, an'ana, urf-odat va boshqalar qadriyatlar hisoblanadi. Ijtimoiy fanlarning qaysi sohasida qadriyatga doir tadqiqot olib borilgan bo'lsa, bu tushunchaga shu jihatdan ta'rif berishga intilishgan. Xolbuki qadriyat aksiologiyaga xos kategoriyadir. Qadriyatni aksiologiya nuqtayi nazaridan talqin qilish uni kategoriya sifatidagi mohiyati, mazmuni, obyektiv asosi, namoyon bo'lish shakllari va xususiyatlarini o'rganish imkonini beradi. Qadriyat kategoriyasi faqat buyum va narsalarning iqtisodiy qimmatini emas, jamiyat va inson uchun biror ahamiyatga ega bo'lgan voqelikning shakllari, holatlari, narsalar, voqealar, hodisalar, talab va tartiblar va boshqalarning qadrini ifodalash uchun ishlatiladi. Ijtimoiy jarayonlar ta'sirida kishilarning qadriyatlar to'g'risidagi qarashlari o'zgarib boradi. Tarixiy zaruriyatga qarab goh u, goh bu qadriyat ijtimoiy taraqqiyotning oldingi safiga chiqadi. Masalan, yurtni yov bosganida - ozodlik, imperiya hukmronligi nihoyasida - istiqloq, urush davrida - tinchlik,

tutqunlikda - erkinlik, kasal yoki bemorlikda - sihat-salomatlikning qadri oshib ketadi. Qadriyatlar ijtimoiy-tarixiy taraqqiyot mahsuli sifatida o'z tarixiy ildizi, rivoji, vorislik jihatlariga ega. Qadriyatlar mehnat, ishlab chiqarish sohasidagi faoliyat, insonlar o'rtasidagi munosabatlar uchun foyda keltiradigan narsalar, hodisalar, xatti-harakatlar majmuasi sifatida yuzaga kelib, ayrim kishilar, ijtimoiy guruhlar faoliyati, xatti-harakatini ma'lum yo'nalishga buradigan, tegishli me'yorga soladigan ma'naviy hodisaga aylanadi. Qadriyatlar umumbashariy, milliy, shaxsiy bo'lishi mumkin. Olam, tabiat va jamiyatning eng muhim tomonlarini, qonun-qoidalarini, aloqadorliklarini ifodalaydigan qadriyatlar umumbashariy xususiyatga ega. Bunday qadriyatlar o'z ahamiyatini yo'qotmaydigan, abadiy qadriyatlardir. Muayyan bir elat, millat, xalqning hayoti, turmush tarzi, tili, madaniyati, ma'naviyati, urf-odat va an'analari, o'tmishi va kelajagi bilan bog'liq qadriyatlar milliy qadriyatlardir. Inson, uning faoliyati, turmush tarzi, e'tiqodi, umr ma'nosi, odobi, go'zalligi bilan bog'liq qadriyatlar shaxsiy qadriyatlardir. Qadriyatlar komil insonni tarbiyalashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Milliy qadriyatlar haqiqatan ham bitmas-tuganmas boylikdir, chunki ular vaqt o'tishi bilan tugamaydi, balki har bir avlod ularga yangi mazmun bag'ishlaydi. Globallashuv va texnologik o'zgarishlar qadriyatlarning eroziyasiga olib kelishi mumkin, ammo ularni zamon talabiga mos ravishda yangilab borish ularning abadiyligini ta'minlaydi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, yoshlarning aksariyati (so'rov bo'yicha 82%) milliy qadriyatlarni muhim deb biladi, biroq ularni kundalik hayotda qo'llash darajasi nisbatan past (56%). Qadriyatlarni saqlashda oila, ta'lim tizimi va ommaviy axborot vositalarining hamkorlikdagi faoliyati hal qiluvchi ahamiyatga ega. Kelgusida qadriyatlar milliy taraqqiyot strategiyalarining markaziy elementi sifatida qaralishi lozim, chunki ular iqtisodiy va texnologik rivojlanishning ma'naviy asosini tashkil qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qahhorova, D. (2018). Milliy qadriyatlar va shaxs ijtimoiylashuvi. Toshkent: Fan.
2. Karimov, B. (2020). "O'zbek milliy qadriyatlarining falsafiy tahlili". Falsafa va huquq jurnali, 4(2), 45-52.
3. Mirziyoyev, Sh. (2019). Milliy taraqqiyot yo'limizda qadriyatlar va yoshlar. Toshkent: O'zbekiston.

4. To'xtayev, N. (2021). "Raqamli transformatsiya sharoitida milliy qadriyatlarning o'zgarishi". Ijtimoiy tadqiqotlar, 3(1), 33-41.
5. Rahmonov, A. (2017). Turkiy xalqlar qadriyatlarining qiyosiy tahlili. Samarqand: SamDU nashri.
6. Abdurahmonov, Q. (2016). Iqtisodiyot va ma'naviyat. Toshkent: Iqtisod-Moliya.
7. Yusupov, R. (2019). "Huquqiy ong va milliy qadriyatlar". Huquqiy tadqiqotlar, 2(3), 18-26.
8. Mahmud Qoshg'ariy. (XI asr / 2013 nashri). Devonu lug'otit turk. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2020). "Yoshlarga oid davlat siyosati konsepsiyasi". Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 05/20/6377/1234-son.